

Запукхляк В.З.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Західноукраїнського національного університету*

Живко М.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина
Західноукраїнського національного університету*

Zapukhlyak Vitaliy

*Candidate of Economic Sciences, Senior Research Fellow
West Ukrainian National University*

Zhyvko Maksym

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Deputy Director of Bohdan Havrylyshyn Education
and Research Institute of International Relations
West Ukrainian National University*

ОСВІТНІ ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОГРЕСУ У ФРАГМЕНТОВАНОМУ СВІТІ

Анотація. У статті досліджено освітні виклики глобальному економічному прогресу в умовах посилення світової фрагментації. Розкрито теоретичні підходи до взаємозв'язку освіти та економічного розвитку. Систематизовано основні чинники освітньої фрагментації, обґрунтовано її вплив на економічний прогрес. Одним з головних її наслідків виокремлено посилення соціально-економічної поляризації між країнами. Проаналізовано нерівність доступу до якісної освіти, цифровий розрив, наслідки міграції та деградації інфраструктури. Обґрунтовано, що освіта втрачає нейтральність і перетворюється на інструмент геоekonomічного впливу. Представлено класифікацію країн за рівнем освітньої стабільності та проаналізовано український досвід як приклад гібридної адаптації в умовах війни. Освіта розглядається як стратегічна основа економічної витривалості та ключ до подолання фрагментації світового господарства.

Ключові слова: глобальна фрагментація, глобальний економічний прогрес, економічний розвиток, людський капітал, соціально-економічна поляризація, цифровізація, освітні виклики, освітні системи, глобальна освітня стабільність.

Вступ та постановка проблеми. У ХХІ ст. освіта перетворилася з соціального інституту на ключовий стратегічний чинник формування довгострокової економічної конкурентоспроможності країн. Водночас стрімкі трансформації глобального порядку, прискорення технологічного прогресу, геополітична дестабілізація і багаторівнева фрагментація сучасного світу призвели до того, що саме освітні системи стали майданчиком невидимого протистояння і, водночас, полем для інноваційного прориву. В умовах, коли світова економіка дедалі більше залежить від знань, навичок, цифрових компетентностей та творчого потенціалу, питання здатності освітніх систем адаптуватися до фрагментованої реальності постає як фундаментальне.

Феномен фрагментації проявляється не лише в економічних і політичних площинах, а й у сфері освіти, оскільки виникає новий тип глобальної нерівності: доступу до якісної, релевантної, технологічно адаптованої освіти. Розрив між країнами із сильною цифровою та академічною інфраструктурами й тими, що перебувають у стані конфлікту, перехідної економіки або інституційної слабкості, зростає. Водночас спостерігається і внутрішня фрагментація в межах країн

за соціальними, регіональними, демографічними та цифровими критеріями. Усе це посилює виклики для інклюзивності, ефективності та стійкості освітніх моделей, здатності освіти стати інструментом інтеграції та стабілізації у фрагментованому світі.

Особливу актуальність дослідження набуває в контексті України, яка в умовах війни та системної кризи водночас переживає інтенсивну цифровізацію освіти, зміщення акцентів на гнучкість, інтернаціоналізацію та гуманізацію навчання. Постає унікальний виклик не просто відновити освітню систему, а зробити її каталізатором післякризового зростання та інструментом досягнення економічного прогресу. У науковому дискурсі останнього десятиліття освіта дедалі більше розглядається, як мультиплікатор інновацій, індикатор економічної модернізації та фактор м'якої сили держави. Проте у фрагментованій системі світового господарства ці функції втрачають уніфікованість і потребують нового концептуального осмислення, оскільки освіта перестала бути нейтральною сферою, вона стала ареною геоekonomічної конкуренції та економічного прогресу.

Саме тому особливо актуальним сьогодні є ґрунтовне вивчення питань, пов'язаних з аналізом детермінант

освітньої політики країн у глобальному просторі, практичних моделей її реалізації в умовах багатовекторної фрагментації та пошуку інноваційних шляхів удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітні виклики в умовах фрагментованого глобального простору та їхній вплив на глобальний економічний прогрес розглядаються у працях провідних зарубіжних науковців, серед яких варто виділити таких авторів, як Шляйхер А. [1], Робінсон К. [2], Голдін К. та Кац Л. [3], Нусбаум М. [4], Бріон-Мейселс Г. [5], Ромер П. [6], Шваб К. [7], Флорида Р. [8], Пікетті Т. [9], Міланович А. [10], Сен А. [11], Родрік Д. [12], Болдуїн Р. [13]. У своїх роботах вчені висвітлюють питання нерівного доступу до якісної освіти, ролі людського капіталу в забезпеченні інноваційного зростання, впливу освітньої цифровізації, освітньої ізоляції, наслідків воєнних конфліктів для академічного середовища, а також зростаючої фрагментації глобального освітнього простору як виклику для стійкого економічного розвитку. Однак попри значну кількість досліджень, питання адаптації національних освітніх систем, зокрема, в умовах війни, геоекономічної поляризації та цифрового розриву до нових реалій фрагментованої глобалізації, все ще залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті. Виявлення та систематизація ключових освітніх викликів, які обумовлені глобальною економічною фрагментацією, а також обґрунтування стратегічних орієнтирів для модернізації освітніх систем у країнах, що постраждали від воєн, економічної ізоляції чи політичної маргіналізації. У фокусі дослідження інституційні, технологічні, гуманітарні та управлінські аспекти освіти як елементи нової архітектури глобального економічного прогресу.

Результати дослідження. Упродовж останніх десятиліть освіта розглядалася як один із головних драйверів сталого економічного зростання, соціальної мобільності та інституційної стабільності. Проте сучасна глобальна реальність, ознаками якої є поглиблення фрагментації міжнародного середовища, дедоларизація, війни, геоекономічна конкуренція та кризи довіри до глобальних інституцій, ставить під сумнів спроможність традиційних освітніх систем бути рушієм економічного прогресу. Особливо це стосується країн, які перебувають в епіцентрі геополітичних та геоекономічних потрясінь, як, наприклад, Україна, яка в стані повномасштабної війни зберігає високий рівень освітньої мобільності, цифрової трансформації та інтеграції до європейського освітнього простору.

У контексті фрагментації світового господарства, функції освіти проявляються не лише в інвестуванні у людський капітал, а й в сфері геополітичного впливу, регіоналізації знань, формуванні нових полюсів економічного впливу. Пандемія COVID-19, війна в Україні, конфлікти на Близькому Сході, а також посилення напруженості в інших регіонах світу, спричинили не лише збої в глобальних ланцюгах постачання, але й у транснаціональних ланцюгах освіти та наукової кооперації. За таких умов глобальна економіка потребує інноваційного оновлення, а доступ до освіти стає

більш вибірковою, залежною від цифрових, мовних, інституційних та фінансових бар'єрів.

Такі міжнародні установи, як ОЕСР, ВЕФ, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ІОП дедалі частіше акцентують увагу на кризі глобальної освітньої солідарності. У той час як країни Глобальної Півночі посилюють інтелектуальну автономію, країни Півдня часто позбавлені доступу до отримання базових знань, які є критично важливими для їх інтеграції у глобальні ринки. Україна у цьому контексті виступає прикладом трансформації гібридного середовища, в якому освіта є чинником економічної стійкості та відновлення, проте зіштовхується з безпрецедентними викликами, міграцією науковців, знищенням інфраструктури, поляризацією знань.

Упродовж другої половини XX–початку XXI ст. теорія економічного розвитку дедалі більше інтегрує освітній фактор як ключову змінну у формуванні людського капіталу, інноваційного потенціалу та довгострокової продуктивності економіки. У контексті традиційних неокласичних підходів Р. Солоу [14], Г. Менк'ю, Д. Ромер, Д. Вейл [15] розглядали освіту як акумулятивну змінну, що впливає на темпи зростання через збільшення продуктивності праці, у той час як кейнсіанці акцентували увагу на державній ролі у фінансуванні освіти, інституціоналісти Д. Норт [16], Д. Аджемоглу [17] вказують на інституційні обмеження у забезпеченні рівного доступу до знань. Однак із початком цифрової трансформації, глобалізаційних коливань і фрагментації економічного середовища, класичні моделі почали втрачати пояснювальну здатність. Усе більше значення мають не лише кількісні характеристики освіти (рівень охоплення, тривалість навчання), а якісні, когнітивні, адаптаційні та культурні компоненти. Виникла потреба у побудові багатфакторних моделей, які враховують системний вплив освіти на різні сектори економіки, включаючи інституційну довіру, стійкість до криз і цифрову адаптивність (табл. 1).

Наукові парадигми, які формувалися у дослідженні освітніх систем від класичного гуманізму до концепцій людського капіталу, від модерністських моделей функціоналізму до сучасних критичних теорій вибудовують складну інтелектуальну систему, в якій формується бачення ролі освіти в економічному прогресі. Зміщення акценту з освіти як інструменту соціалізації до освіти як рушія інновацій, мобільності та гнучкості, свідчить про зміну самої природи знання від накопичення до адаптації, від універсалізму до контекстуальності.

Одним з головних наслідків освітньої фрагментації є посилення соціально-економічної поляризації між країнами, які володіють стабільними освітніми екосистемами та доступом до глобальних знань, і країнами, які в силу політичної ізоляції, конфліктів чи недофінансування втрачають здатність до генерації людського капіталу. Це створює ефект «замкненого кола»: низька якість освіти → зниження продуктивності праці → скорочення економічного зростання → зменшення інвестицій в освіту. Такий механізм особливо небезпечний для країн із трансформаційною економікою, де освіта

Таблиця 1

Теоретичні підходи до взаємозв'язку освіти та економічного розвитку

Теоретичний підхід	Ключова ідея	Обмеження
Неокласична теорія зростання	освіта підвищує продуктивність праці → зростає ВВП;	не враховує якість освіти, нерівність;
Теорія людського капіталу	інвестиції в освіту = інвестиції в економіку;	не враховує інституційні бар'єри
Інституціональна теорія	освітні інститути впливають на економічні правила гри;	складна в операціоналізації
Модель глобалізації	освіта = фактор глобальної конкурентоспроможності;	ігнорує локальні контексти та конфлікти
Постфрагментаційний підхід	освіта формує економічну стійкість у фрагментованих умовах;	новий підхід, потребує емпіричного підкріплення.

Джерело: побудовано авторами

історично виконувала функцію соціального ліфту та модернізаційного ресурсу.

Не менш вагомими чинниками фрагментації є структурні трансформації в глобальній економіці, зокрема цифровізація, перехід до економіки знань, зростання попиту на гібридні навички (soft & hard skills), а також комерціалізація вищої освіти. Виникнення глобальних освітніх платформ (Coursera, edX, FutureLearn) з одного боку демократизує доступ до знань, а з іншого витісняє локальні освітні традиції, поглиблює розрив між елітною освітою в країнах Глобальної Півночі та масовим навчанням у країнах Глобального Півдня [18]. Таким чином, фрагментація набуває не лише горизонтального (між країнами), але й вертикального (всередині суспільств) виміру, закріплюючи нерівність через різні траєкторії освітнього капіталу, оскільки фрагментація освітнього простору є складним і багатовекторним процесом, що інтегрує як структурні глобальні зсуви, так і контекстуальні виклики окремих країн. Її вплив на економічний прогрес полягає не тільки в обмеженні мобільності людського капіталу, а й у деструкції інноваційних екосистем, послабленні соціальної довіри до знання як інституту, зниженні адаптивного потенціалу економік у періоди трансформацій. Подолання цих викликів потребує не фрагментарних рішень, а системної політики від локального освітнього менеджменту до глобальної академічної дипломатії, здатної забезпечити єдність у багатоманітні знань, інституцій та цінностей (табл. 2).

Фрагментація освітнього простору у XXI ст. має глибокі соціально-економічні, політичні та

цивілізаційні наслідки. Вона не лише підсилює нерівність у доступі до знань, а й безпосередньо впливає на темпи та якість економічного прогресу, формуючи нову карту глобальної конкурентоспроможності.

У період 2019–2024 рр. відбулися стрімкі трансформації глобального освітнього ландшафту під впливом деструктивних чинників, які загострили і без того структурну проблему, цифровий розрив у доступі до освіти. Зазначене явище стало не лише показником технічної нерівності між країнами, а й маркером асиметрії у формуванні людського капіталу та відображенням глибинних розривів у стратегіях цифрової модернізації освітніх систем.

Нерівномірне зростання частки учнів, які мають повноцінний доступ до дистанційного навчання, демонструє суттєві відмінності за регіонами та рівнями доходів країн. У країнах з високим рівнем доходу (OECD, Північна Європа, Північна Америка) цей показник у 2024 р. перевищував 90%, що свідчить про значні інвестиції в ІКТ-інфраструктуру, педагогічну адаптацію та регуляторне забезпечення цифрової освіти. Натомість у країнах з низьким та середнім рівнем доходу (особливо в Субсахарській Африці, Південній Азії та Латинській Америці) рівень доступу коливається в межах 25–45%, що вказує на хронічну нестачу цифрових ресурсів, енергетичну нестабільність, слабкі інститути державного управління та обмежений доступ до інтернету в сільських і маргіналізованих громадах (рис. 1).

Критично важливою є також гендерна, мовна та соціально-територіальна диференціація доступу.

Таблиця 2

Ключові чинники фрагментації

Фактор	Суть	Вплив на економіку
геополітична поляризація	розрив академічних зв'язків між блоками (напр. Росія – Захід);	зменшення інтелектуального обміну, “brain drain”;
пандемія COVID-19	вимушений перехід до онлайн-освіти при нерівному доступі;	зростання освітньої нерівності;
війни та конфлікти	масова міграція учнів, руйнування інфраструктури;	освітній відкат на роки, депрофесіоналізація;
цифровий розрив	нерівний доступ до EdTech, нерівномірна цифровізація;	втрата конкурентоспроможності;
економічна нерівність	доступ до якісної освіти залежить від доходу домогосподарств;	репродукція бідності;

Джерело: побудовано авторами

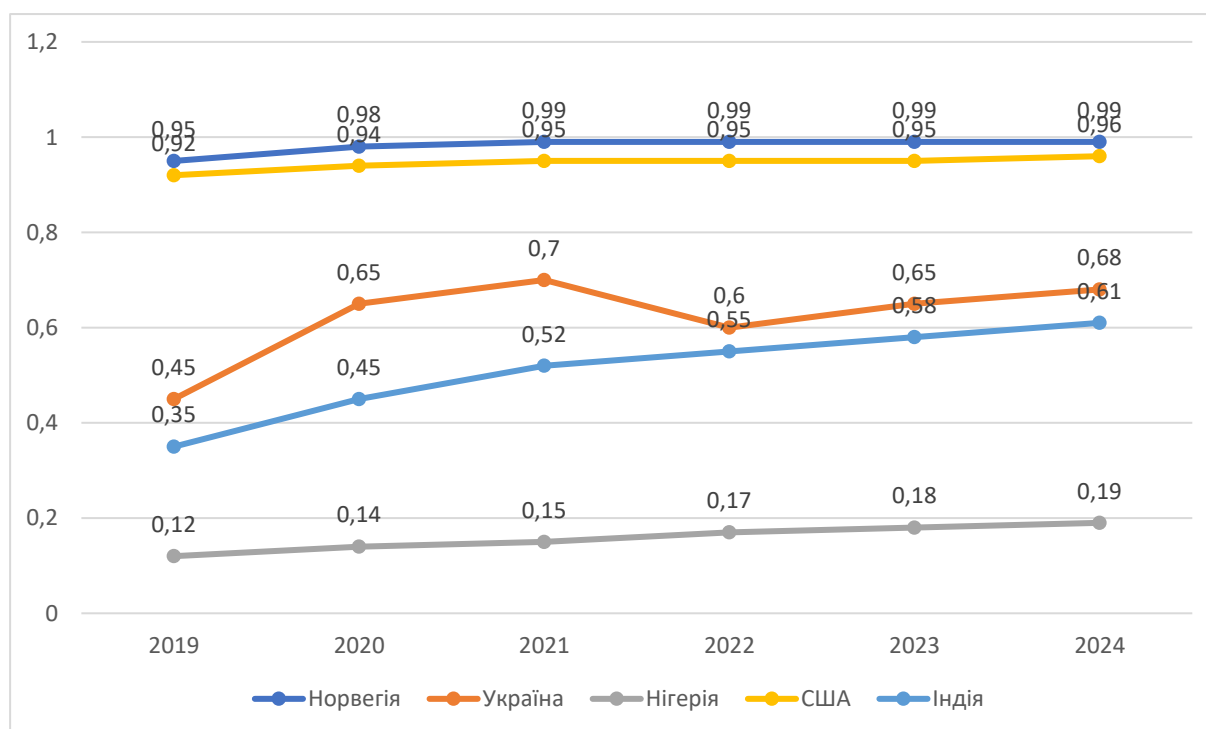

Рис. 1. Частка учнів, які мають повноцінний доступ до дистанційного навчання (у %)

Джерело: [19]

Наприклад, у деяких регіонах спостерігається значне відставання дівчат у доступі до онлайн-освіти, особливо в мусульманських державах, що підсилює міжгендерну освітню фрагментацію. У країнах із багатомовним населенням (Індія, Нігерія, Папуа Нова Гвінея), бар'єри перекладу та відсутність локалізованого контенту стали додатковим стримуючим чинником для здобуття освіти. Цифровий розрив в освіті все більше корелює з економічною нерівністю між країнами, адже обмежений доступ до якісної освіти зменшує можливості включення до глобальних ланцюгів доданої вартості, звужує простір для розвитку інноваційних кластерів і позбавляє молоде покоління шансів на соціальну мобільність. За оцінками Світового банку, відставання на рік у навчанні, спричинене відсутністю цифрового доступу, може призвести до зниження ВВП на одну особу протягом життя в середньому на 5–10%, а в масштабах національної економіки, до недоотримання потенційного зростання у розмірі 0,7–1,5% ВВП щорічно [20].

Аналізуючи дані рис. 1, приходимо до висновку, що цифровий освітній розрив є не лише педагогічною або технічною проблемою, а глибокою системною загрозою для забезпечення інклюзивного, стійкого та справедливого глобального економічного розвитку. Він трансформується у фактор довгострокової стратифікації суспільств і нову форму структурної нерівності, що обмежує потенціал людського розвитку. Для подолання зазначеної проблеми потрібна не точкова інтервенція, а глобально скоординована стратегія цифрової інклюзії, що передбачає інституційну підтримку міжнародних донорів,

реформування освітніх систем країн Глобального Півдня, інвестиції в цифрову інфраструктуру, розвиток відкритих освітніх платформ і переорієнтацію міжнародної технічної допомоги у сферу освіти, що повинна розглядатися як фактор економічної стабільності та безпеки у фрагментованому світі.

У контексті глобальної фрагментації освітнього простору Україна постала як один із найбільш драматичних прикладів трансформації освітньої системи під впливом викликів повномасштабної війни. З 2022 р. країна опинилася в ситуації, коли освіта стала засобом збереження соціальної цілісності, інструментом формування довгострокового людського капіталу та стратегічним чинником економічної витривалості. В умовах війни, примусової міграції, руйнування шкіл та загроз безпеці, Україна сформувала нову освітню архітектуру, що поєднує:

- цифрові освітні платформи («Всеукраїнська школа онлайн», Prometheus, EdEra);
- гуманітарну освітню допомогу від міжнародних організацій (ЮНІСЕФ, Save the Children, OECD);
- евакуаційне навчання для дітей у тимчасовому переміщенні;
- самоорганізоване навчання в громадах, часто без фізичного доступу до вчителів.

Ця гібридна освітня модель забезпечила елементарну безперервність навчального процесу, однак її функціонування відбулося ціною глибоких втрат у якості, системності й кадровому потенціалі. За даними UNICEF у 2023 р., близько 1,5 млн українських школярів змушені були змінити школу, втратити безперервність навчання або перейти в інші

системи освіти (наприклад, польську, німецьку, чеську), що створює ризики довгострокової асиміляції освітнього потенціалу України у чужі економіки [21]. Окрім того, понад 15% вчителів залишили професію або виїхали за кордон, що зумовлює критичну втрату педагогічного капіталу, ключового драйвера освітньої якості й інноваційного розвитку. Під тиском війни вектор освітньої політики України зміщується в бік:

- інклюзивної освіти, з урахуванням потреб дітей з постратравматичним синдромом і ВПО;
- цифровізації та EdTech-рішень, як альтернативи зруйнованим школам;
- переорієнтації на STEM-компетентності, що відповідає запитам національної безпеки, інноваційної економіки й інтеграції в європейський ринок праці.

Однак ці зусилля не можуть компенсувати втрати людського капіталу. За оцінками Міністерства економіки України, довгостроковий ефект деградації освітнього середовища може призвести до зниження потенційного ВВП на рівні до 6%, що еквівалентно багаторічному структурному скороченню темпів зростання через дефіцит кваліфікованої робочої сили, зменшення інноваційної здатності й зниження продуктивності праці.

Інституційна глобальна підтримка світу демонструє усвідомлення масштабів освітньої кризи як глобального виклику для стійкого розвитку. Однією з провідних ініціатив є Global Education Coalition під егідою UNESCO, яка консолідує цифрові платформи, донорські ресурси та експертну допомогу для підтримки освітніх систем у країнах, що постраждали від війни, кліматичних катастроф або політичної нестабільності. Україна стала активним бенефіціаром цієї коаліції, залучивши партнерів для створення та локалізації онлайн-курсів, цифрової інфраструктури та психосоціальної підтримки учнів. Світовий банк, у свою чергу, запровадив індикатор “Learning Poverty”, який вимірює частку 10-річних дітей, що не можуть прочитати й зрозуміти простий текст. У країнах з низьким доходом ця частка перевищує 70%, а в умовах воєнних дій може досягати ще більших значень. Це сигнал системної гуманітарної та економічної кризи, що має тривалі наслідки для формування кваліфікованого людського ресурсу, інституційної стабільності та міжнародної конкурентоспроможності. Випадок України є прикладом, коли наклалися один на одного різні виклики: війна, цифрова нерівність, педагогічний

дефіцит і політико-економічна фрагментація, які змушують освіту боротися за виживання. Без системної міжнародної координації, інституційної підтримки та довгострокового планування освіта в кризових регіонах може стати «тихим фронтом» втрати майбутнього, як для національних економік, так і для глобального економічного прогресу в цілому.

На тлі зростаючої фрагментації глобального економічного простору та трансформації структури людського капіталу, проблема освітньої поляризації постає як одна з ключових загроз для майбутнього інклюзивного зростання, стійкого розвитку та збереження глобального добробуту. Освіта, як інституційна основа інтелектуального потенціалу націй, дедалі більше відображає глибоку геоекономічну диференціацію, що є наслідком не лише економічної нерівності, а й політичної дестабілізації, цифрового розриву, міграційних хвиль та конфліктогенних трансформацій. Карта освітньої поляризації світу у 2024 р. пропонує класифікацію країн за рівнем освітньої стабільності, яка визначається як сукупність: інституційної спроможності забезпечити доступ до безперервного, якісного навчання, цифрової готовності освітньої інфраструктури, кадрового потенціалу та соціальної мотивації вчителів, резистентності освітніх систем до кризових чинників (війни, пандемії, зміни клімату, внутрішньої міграції), стійкого фінансування в межах державної або міжнародної підтримки (табл. 3).

У результаті комплексного аналізу сформовано три макрокатегорії країн:

Група I: Освітньо стабільні країни (високий рівень освітньої резильєнтності): це, передусім, держави ОЕСР, Північної Європи, Південної Кореї, Канади, Японії та Австралії. Для них характерні:

- висока цифрова інтеграція у шкільну та університетську освіту;
- інноваційні EdTech-екосистеми;
- державна стратегія розвитку людського капіталу з акцентом на lifelong learning;
- кадрова стабільність та престиж професії педагога;
- системна інклюзія у політику міжнародної підтримки освіти у країнах Глобального Півдня.

Ці країни генерують освітні інновації, які потім масштабуються через інституції ООН, Світового банку, EU4Skills, тощо.

Група II: Країни з освітньою турбулентністю (змішаний рівень стабільності). До цієї категорії входить більшість країн Центральної та Східної

Таблиця 3

Освітня поляризація світу (класифікація країн за рівнем освітньої стабільності)

Група	Характеристика	Приклади
● стабільні та цифрово-розвинені	сильна EdTech-інфраструктура, високий рівень охоплення, адаптивна політика;	Фінляндія, Канада, Сінгапур
● країни з гібридною стабільністю	часткова цифровізація, високий рівень викликів, але наявні стратегії;	Україна, Чилі, Мексика
● країни з критичною освітньою фрагментацією	низький доступ, нестача педагогічного капіталу, військові конфлікти;	Ефіопія, Афганістан, Ємен

Джерело: авторська розробка

Європи (включаючи Україну), Латинської Америки, Південно-Східної Азії та частини Північної Африки. Їх вирізняють:

- значні внутрішні контрасти між міською та сільською освітою;
- залежність від зовнішнього фінансування (грантів, проєктів технічної допомоги);
- нерівномірна цифровізація;
- епізодичні освітні реформи без довгострокового ефекту;
- зростаюча вразливість до зовнішніх шоків – міграція, військові конфлікти, соціальна поляризація.

Освітній прогрес у таких країнах має нестійкий характер, досягнення легко нівелюються за відсутності підтримки або в умовах геополітичної нестабільності.

Група III: Країни з критичною освітньою деградацією (нестабільні або зруйновані системи). Це, насамперед, держави Субсахарської Африки, частини Близького Сходу, Центральної Азії, а також країни у стані затяжних воєн – Сирія, Афганістан, Ємен. Основні характеристики цієї групи країн наступні:

- повна або часткова втрата шкільної мережі;
- відсутність доступу до інтернету й цифрових ресурсів;
- виїзд або знищення педагогічного корпусу;
- високий рівень “learning poverty” – понад 70% дітей не досягають базового рівня грамотності;
- повільна реакція або відсутність державної політики у сфері освіти в умовах кризи.

Ці країни стають об'єктами глобальних гуманітарно-освітніх втручань, але часто без сталого впливу через брак локальної інституційної спроможності.

Загалом, освітня поляризація у 2024 р. є не лише педагогічною, а передусім економічною та геополітичною проблемою. Вона відображає структурні розриви у здатності країн формувати адаптивний, інноваційний, цифрово-компетентний людський капітал, що становить ядро нової моделі економічного зростання. Освітня нерівність формує

ланцюгову реакцію, низький доступ → слабкий людський капітал → вразливий ринок праці → обмежена продуктивність → стагнація ВВП. У цьому контексті, освітня стабільність має розглядатися як новий глобальний індикатор економічної безпеки та конкурентоспроможності, а подолання освітньої поляризації, як фундаментальний інструмент пом'якшення фрагментації світового господарства та побудови стійкішого світового порядку.

Висновки. Таким чином, в умовах глобальної фрагментації, яка набуває різних форм, починаючи від геополітичної поляризації та економічної нерівності до нерівного доступу до знань, освітня компонента набуває стратегічного значення для довгострокової соціально-економічної стабільності та підтримання глобального економічного прогресу. Освітня система вступає у нову фазу розвитку, поєднуючи різновекторні тенденції: інноваційне оновлення з цифровою нерівністю, комерціалізацію доступу до знань з інклюзивною освітою, втрати гуманістичного змісту освіти з політизацією контенту, уніфікацію цифрових освітніх платформ з індивідуальними траєкторіями навчання, тощо. Безперечно, в умовах глибокої невизначеності та соціальної поляризації такі динамічні, але й внутрішньо суперечливі, процеси потребують переосмислення функцій освіти не лише як процесу передачі знань, а як детермінанти економічного прогресу та людського розвитку. Освіта перестає бути лише соціальним інститутом, вона перетворюється на стратегічний фактор глобальної економічної конкурентоспроможності, інструмент забезпечення національного суверенітету у сфері знань та платформу формування інноваційного потенціалу в межах нової архітекτονіки міжнародної взаємодії. Тому формування новітніх освітніх моделей у сучасному фрагментарному світі повинно відбуватися із врахуванням динаміки глобальних цифрових потоків, інституціональних змін у структурах міжнародної інтеграції, вимог ринку праці та потреби у фахівцях з адаптивними компетенціями, інституційних взаємодій між державним, приватним та академічним секторами.

Список використаних джерел:

1. Schleicher A. The Impact of COVID-19 on Education: Insights from Education at a Glance 2020. *OECD Publishing*, 2020. URL: <https://www.redeamerica.org/Portals/0/Publicaciones/Covid/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf?ver=2020-10-26-123619-633> (дата звернення: 07.06.2025).
2. Robinson K., Aronica L. *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*. London: Penguin Books, 2016.
3. Goldin C., Katz L. *Women Working Longer: Facts and Some Explanations* Cambridge: Harvard University, 2018. URL: https://scholar.harvard.edu/files/goldin/files/goldin_katz_wwl_final.pdf (дата звернення: 27.05.2025).
4. Nussbaum M. C. *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. URL: https://genderbudgeting.files.wordpress.com/2012/12/nussbaum_women_capabilityapproach2000.pdf (дата звернення: 27.05.2025).
5. Brion-Meisels G., Albright T. (Eds.). *Critical Thinking on Youth Participatory Action Research: Participation, Power, and Purpose*. New York: Routledge, 2025.
6. Romer P. The Trouble with Macroeconomics. 2016. URL: <https://paulromer.net/trouble-with-macroeconomics-update/WP-Trouble.pdf>
7. Schwab K. *The Global Competitiveness Report 2018*. Geneva: World Economic Forum, 2018. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (дата звернення: 22.05.2025).

8. Florida R. Cities and the Creative Class. *City & Community*. 2003. Vol. 2, № 1. P. 3–19.
9. Piketty T. *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge: Harvard University Press, 2014. URL: <https://dowbor.org/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).
10. Milanovich A. *A Critical Study of the Experience Unit in Elementary Education with Special Reference to the Elementary Schools of Erie County*, New York. Columbus: The Ohio State University, 1952.
11. Sen A. The Concept of Development. *Handbook of Development Economics*. 1988. Vol. 1. P. 9–26.
12. Rodrik D. *One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions, and Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
13. Baldwin R. The Growth Effects of 1992. *Economic Policy*. 1989. Vol. 4, № 9. P. 247–281.
14. Solow R. M. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70, № 1. P. 65–94. URL: <http://www.jstor.org/stable/1884513> (дата звернення: 27.05.2025).
15. Mankiw N. G., Romer D., Weil D. N. A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 1992. Vol. 107, № 2. P. 407–437. DOI: <https://doi.org/10.2307/2118477> (дата звернення: 27.05.2025).
16. North D. C. Understanding Economic Change. *Transforming Post-Communist Political Economies*. 1997. P. 13–18.
17. Acemoglu D. Institutions, Technology, and Prosperity: A Framework for Comparative Development. NBER: National Bureau of Economic Research, 2025. URL: <https://coiink.org/20.500.12592/6wlv2jl> (дата звернення: 03.06.2025).
18. Perifanou M., Economides A. A. The Landscape of MOOC Platforms Worldwide. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*. 2022. Vol. 23, № 3. P. 104–133. DOI: <https://doi.org/10.19173/irrodl.v23i3.6294> (дата звернення: 07.06.2025).
19. 50 Online Education Statistics: 2025 Data on Higher Learning & Corporate Training. URL: <https://research.com/education/online-education-statistics#1> (дата звернення: 02.06.2025).
20. *Education Finance Watch 2024*. World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099102824144527868/pdf/P50097819250a00ce1812018168df2deaa3.pdf> (дата звернення: 02.06.2025).
21. *Situation Analysis of Children in Ukraine 2024*. UNICEF. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/49206/file/UNICEF_SitAn_2024_ENG.pdf (дата звернення: 02.06.2025).

EDUCATIONAL CHALLENGES TO GLOBAL ECONOMIC PROGRESS IN A FRAGMENTED WORLD

Summary. The article examines the growing role of education as a strategic determinant of global economic progress in an increasingly fragmented world. Amid the erosion of traditional global governance structures, rising geopolitical polarization, economic inequality, and technological disruption, education systems have become both a reflection of and a response to global fragmentation. The research conceptualizes educational fragmentation not merely as an issue of access but as a multi-dimensional phenomenon encompassing disparities in digital infrastructure, institutional resilience, human capital development, and knowledge sovereignty. Special attention is given to the widening global digital divide, which has intensified post-COVID and disproportionately affects countries of the Global South. The paper presents a typology of educational stability across three categories of countries: digitally advanced and stable systems, hybrid or turbulent systems (e.g., Ukraine, Mexico), and critically fragmented or collapsed systems (e.g., Yemen, Afghanistan). The Ukrainian case is highlighted as a unique example of educational resilience and innovation under conditions of full-scale war, internal displacement, infrastructure collapse, and educator outflow. The authors argue that education in such contexts evolves beyond its conventional social function and becomes a mechanism of national economic survival, post-crisis recovery, and long-term competitiveness. The study further integrates diverse theoretical perspectives – from neoclassical growth models and human capital theory to institutional and post-fragmentation approaches – to underscore the need for a revised understanding of education's economic role in today's fractured global economy. It is emphasized that education is no longer a neutral or universal institution; rather, it is increasingly embedded in geopolitical strategies, digital ecosystems, and socio-economic polarization patterns. The fragmentation of global education leads not only to exclusion from global value chains and knowledge networks but also to the structural reproduction of poverty and a decline in economic adaptability. The authors conclude that overcoming educational fragmentation requires not isolated reforms but coordinated international strategies, inclusive digital policies, and global academic diplomacy. Education must be redefined as a pillar of economic security and as a foundational element of a new global architecture capable of ensuring resilience, innovation, and inclusive development in the 21st century. The study advocates for the recognition of educational systems as drivers of economic modernization, tools for geopolitical agency, and safeguards of national sovereignty in the era of global volatility.

Keywords: global fragmentation, global economic progress, economic development, human capital, socio-economic polarization, digitalization, educational challenges, education systems, global educational stability.